

Srpska arheologija između teorije i činjenica VII

Arheološki teren, autoritet i moć

Filozofski fakultet
Odeljenje za arheologiju
Centar za teorijsku arheologiju

Beograd

29. mart 2019. godine

Srpska arheologija između teorije i činjenica VII

Arheološki teren, autoritet i moć

Centralna tema ovogodišnje konferencije je *arheološki teren*, koji se smatra distinktivnom odlikom arheologije u odnosu na druge društvene i humanističke discipline. O praksi i teoriji arheoloških iskopavanja dosada je malo pisano u našoj sredini. S druge strane popularna predstava arheologije uglavnom se vezuje za herojsku sliku arheologa, terenskog istraživača, koja istovremeno ima antiintelektualnu valencu.

Istorije arheologije ređe se posmatraju kao istorije institucija i praksi, a gotovo dominantno kao određene ključnim ličnostima, *autoritetima* u struci. Iskustva iz sadašnjosti nas uče da su terenski poduhvati i usvajanje adekvatnih standarda u struci kolektivan, a ne pojedinačan doprinos. Uz to, u brojnim društvenim promenama kroz koje Srbija danas prolazi, uočljiva je nemoć struke da bude prepoznata u širem društvenom okviru, naročito u manjim sredinama. Ovogodišnja konferencija otvara prostor za razumevanje cirkulisanja *moći* u polju koje nastaje u mreži stručnjaka, institucija i države.

1. ISTORIJA/ETNOGRAFIJA ARHEOLOGIJ E I TEREN

U rastućem polju istorije arheologije, terensko istraživanje je ređe bilo tema u odnosu na istorije arheoloških ideja. Bez obzira na imaginaciju o arheologiji koja se po pravilu vezuje za teren, u dosadašnjem proučavanju sa stanovišta istorije arheologije, primarne su teorije i ideje, a prakse rada su uglavnom na margini. Kada se tematizuju, one su lokalne priče koje postaju deo usmene disciplinarne tradicije koja se prenosi s kolena na koleno. Razlog za to leži u percepciji arheoloških iskopavanja kao mehaničkih i objektivnih poduhvata prikupljanja materijalne kulture, koja tek kasnije treba da bude podvrgnuta intelektualnom razmatranju. Ovaj dualistički pristup arheologiji, koji se oličava u razdvajanju terenskog i interpretativnog, spoljašnjeg i kabinetskog rada, telesnog i intelektualnog napora, vodi ka tendenciji razdvajanja istraživanja i interpretacije. Rečima Bjornara Olsena, terenski izveštaj u svojoj tekstualnoj formi stvara red i mir, a pokriva višeznačna iskustva tokom iskopavanja. Ipak, postoji veliki broj načina da se pokaže u kojoj meri tradicija određene prakse, odabir metodologije i tehničkih pomagala imaju posledice na rezultate istraživanja. Tema u proučavanju istorije arheološke prakse može biti razumevanje načina na koji je terenski rad bio organizovan socijalno i hijerarhijski – rodno, klasno i po akademskim statusima.

Za razliku od antropološkog terena, arheološka iskopavanja su kolektivna akcija. Reč je o zajedničkom radu ljudi, koji neminovno moraju koristiti alate, instrumente, istraživačke strategije i standarde rada – što čini sam krovotok arheološkog posla. Naučno posmatranje ovakvih okolnosti, u kojima se događa učenje kroz praksu i u kojima svi članovi terenskog tima dele loše vreme, hranu, lokalne uslove života, novi je izazov koji je poslednjih decenija sve otvorenije artikulisan u struci. Posmatranje stvaranja naučnog znanja na terenu, gde međusobno interreaguju, datost materijalnih ostataka iz prošlosti i terenska ekipa, deo je *etnografije arheološke prakse*.

2. ARHEOLOŠKA EPITEMOLOGIJA I TEREN

Arheološko iskopavanje nije samo arena za mehaničko prikupljanje podataka koji su dati, već je polje aktivnog uključivanja različitih individua u pitanja prošlosti. Poziv na promišljanje refleksivnosti arheologije kao struke podrazumeva veću pažnju usmerenu na procese dokumentovanja i stvaranja znanja. Idealno, terenski istraživač postaje subjektivni mislilac, a ne samo vešti terenac, pa se aktivno uključuje u pitanja interpretacije. Pitanja koja arheološka epistemologija danas otvara kada govorimo o terenu jeste potreba da povežemo ono što znamo sa postupcima koji nas dovode do saznanja. Kompleksnost arheološkog rada je s jedne strane podrazumevana, a s druge neeksplicirana i netransparentna.

U potrebi za razumevanjem procedura koje praktikujemo, potrebno je ukazati na višesmislenost i problematične sintagme *arheološki zapis* (en. *archaeological record*) od koje u procesu terenskog rada ili obrade iskopanih podataka polazimo. Arheološki zapis se istovremeno odnosi na fizičke ostatke materijalne kulture pronađene na iskopavanju, ali i na rad arheologa koji stvara arheološku evidenciju. Podjednako tako možemo da otvorimo pitanje šta je artefakt, šta je podatak, ili šta su (materijalni) ostaci uz stalnu svest o nekompletnosti arheološkog zapisa.

Kroz profesionalizaciju i emancipaciju discipline, procesna arheologija je veoma doprinela uspostavljanju terenskih standarda struke, dok je postprocesna arheologija do nedavno zanemarivala teren kao potencijalni izvor znanja. Mantra da je svo znanje zavisno od teorije, čini nepravedno praksu i iskustvo direktnog učešća na terenskom istraživanju irelevantnim. Stoga je binarno posmatranje teorije i terena vredno preispitivanja. Teren i dekomponovanje onog što nakon terena ostaje, predstavlja paradoksalnu praksu. Istovremeno reč je o destruktivnom činu i rekonstrukciji.

3. LEGISLATIVA, STANDARDIZACIJA, ZAŠTITA STRUKE

Srpsko društvo je opterećeno političkim borbama oko suočavanja sa „problematičnim“ prošlostima, tako da vrlo malo prostora ostaje za razumevanje arheoloških perspektiva. Opterećenje ratovima devedesetih u bivšoj Jugoslaviji ili Drugim svetskim ratom, čini destrukciju arheoloških spomenika, koja je veoma zastupljena u našoj zemlji, zamagljenom i nevažnom. Uz urušavanje spomenika i pljačku lokaliteta, na nivou narativa prisutnih u javnosti, prevladavaju pseudoarheološke perspektive i urušavanje autoriteta struke. Nasilje, politički pritisci i siromaštvo ne ohrabruju na slobodu javnog izražavanja i borbu protiv kriminalnih radnji koje se odvijaju na arheološkim lokalitetima, pritisaka oko zapošljavanja (naročito na lokalnom nivou) i borbu za adekvatan tretman svih faza arheološkog rada.

Srce arheološke prakse je menadžment arheoloških iskopavanja, koji podrazumeva logistiku pre iskopavanja, na terenu i nakon njega. Organizacija rada je vrlo retko eksplicirana, a legislativa koju sada imamo nije prilagođena savremenim potrebama arheološkog istraživanja. Uspostavljanje protokola obezbeđuje kontinuitet rada i uporedivost s drugim iskopavanjima, pa je njihovo redefinisavanje od vitalnog interesa za struku. To važi podjednako za sistematska, kao i za zaštitna odnosno preventivna iskopavanja.

Konferencija će biti održana u petak **29. marta 2019.** godine, u svečanoj sali Dragoslav Srejić na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Mole se zainteresovani učesnici da svoje apstrakte (do 300 reči, uz 5 ključnih reči) pošalju najkasnije do **5. marta** na sledeću adresu: **monika.milosavljevic@gmail.com.**